

Działalność informacyjna Biblioteki Głównej

Biblioteki naukowe obok swoich podstawowych zadań, związanych z gromadzeniem, opracowywaniem i udostępnianiem księgozbioru, zawsze szczególne znaczenie przywiązywały do rozwijania działalności informacyjnej. Projektowano i tworzone systemy informacyjne, których zadaniem było i jest zaspokojenie potrzeb użytkownika poszukującego informacji o zbiorach bibliotecznych oraz informacji bibliograficznej o piśmiennictwie polskim i zagranicznym.

Realizacja tych zadań stanowi podstawę działalności Biblioteki Głównej przez cały okres jej istnienia. Nie tylko nie uległy one zmianie, ale w miarę rozwoju technik informatycznych lista usług z zakresu informacji naukowej ulega stałemu poszerzaniu. Obejmuje ona informację zbiorową i indywidualną, tematyczno-specjalistyczną i osobową, a podstawę jej stanowią biblioteczne katalogi, bibliografie, wszelkiego rodzaju informatory, zapowiedzi wydawnicze, a obecnie także polskie i światowe serwisy internetowe. Działalność informacyjna Biblioteki umożliwia wykorzystanie światowych osiągnięć naukowych w medycynie, farmacji, stomatologii i innych naukach pokrewnych w pracy naukowej i dydaktycznej wykonywanej przez pracowników macierzystej Uczelni.

Uznając potrzebę stworzenia specjalistycznej komórki informacyjnej, w Bibliotece zorganizowano w 1961 roku Sekcję Informacyjno-Bibliograficzną przy Dziale Czasopism, a w roku 1975 powołano Oddział Informacji Naukowej, Bibliografii i Czasopism, zaś centralny punkt informacji bibliotecznej usytuowano w Czytelni Naukowej.

W początkowej fazie rozwoju, tj. od momentu powstania Sekcji Bibliograficzno-Informacyjnej aż do roku 1989, informacja naukowa opierała się wyłącznie na dokumentach drukowanych. Niemniej, nawet przy tak skromnym warsztacie pracy, wielką uwagę przywiązywano do stałego rozwoju i poszerzania usług informacyjnych. Starano się, aby w optymalny sposób zaspokoić potrzeby użytkowników poszukujących informacji o zbiorach bibliotecznych Biblioteki Głównej oraz innych bibliotek, jak również informacji bibliograficznej o piśmiennictwie polskim i zagranicznym.

Działalność informacyjna Biblioteki Głównej w pierwszym etapie rozwoju opierała się głównie na katalogach bibliotecznych oraz wykazach nabytków innych bibliotek. Aby zapewnić użytkownikowi Biblioteki pełen na ówczesne czasy serwis informacyjny, starano się gromadzić wszystkie dostępne wydawnictwa informacyjno-bibliograficzne, zarówno polskie, jak i zagraniczne. Najpopularniejszymi bibliograficznymi wydawnictwami polskimi były: „Polska Bibliografia Lekarska” pod red. Stanisława Konopki, obejmująca produkcję wydawniczą za lata 1945 – 1965, „IB – Informacja bieżąca. Przegląd piśmiennictwa lekarskiego polskiego” – bibliografia zawartości polskich cza-

sopism medycznych, „Polska Bibliografia Lekarska dziewiętnastego wieku (1801 – 1900)” opracowana przez Stanisława Konopkę – najbardziej kompletne źródło informacji o medycynie XIX wieku. Do najczęściej wykorzystywanych bibliograficznych wydawnictw zagranicznych należał Index Medicus, Excerpta Medica, Current Contents, Medicinskij Referativnyj Żurnal – ukazujący się w 22 sekcjach tematycznych, niemieckie wydawnictwa typu „Zentralblatt...”

O ważniejszych nowościach wydawniczych Państwowego Zakładu Wydawnictw Lekarskich informowano czytelników poprzez ekspozycję nowych nabytków w specjalnej gablocie, umieszczonej w holu Biblioteki.

Niezwykle cenną formą działalności informacyjnej były kwerendy tematyczne wykonywane przez pracowników Sekcji na zamówienia indywidualnych czytelników. Wykonywano je w oparciu o różnego rodzaju bibliografie, katalogi rzeczowe, kartoteki tematyczne oraz źródła oryginalne. Ponieważ bibliografie ukazywały się z pewnym opóźnieniem, przeglądano również skorowidze przedmiotowe najnowszych roczników czasopism z danego zakresu. Pozycje książkowe kwerend uzupełniano, posługując się Biuletynem Głównej Biblioteki Lekarskiej, który w każdym numerze podawał wykaz nabytków książkowych GBL wraz ze skorowidzem przedmiotowym. Przygotowanie zestawienia tematycznego w sposób tradycyjny, a więc oparty wyłącznie na materiałach drukowanych, było procesem niezwykle czasochłonnym, wymagało od pracownika Biblioteki wielogodzinnej, mozolnej i żmudnej pracy, dlatego liczba wykonywanych kwerend była niewielka i ograniczała się do kilku w miesiącu, np. w 1987 roku wykonano 75 zestawień tematycznych, a w następnym roku – 95.

Sekcja Informacji Naukowej na bieżąco przygotowywała serwis informacyjny na podstawie spisów treści czasopism zagranicznych wpływających do Biblioteki. Kopie kserograficzne przekazywane były wszystkim bibliotekom wchodzącym w skład systemu informacyjno-bibliotecznego Uczelni.

Rok 1989 można uznać za przełomowy w dziejach Biblioteki, a dla jej działalności informacyjnej w szczególności. Jest to rok rozpoczynający komputeryzację Biblioteki. Tradycyjne metody informacji, opierające się głównie na kartkowych katalogach księgozbioru własnego, drukowanych katalogach centralnych, drukowanych wydawnictwach bibliograficznych i opracowaniach informacyjnych, tworzących ówczesny warsztat pracy informacji naukowej, zaczęto stopniowo zastępować systemami komputerowymi.

Biblioteka Główna AM w Poznaniu jako jedna z pierwszych bibliotek medycznych w kraju w roku 1989 rozpoczęła eksploatację bazy MEDLINE na CD-ROM. MEDLINE to podstawowa i największa baza bibliograficzna o profilu biomedycznym. Środowisko medyczne, które dotychczas zmuszone było dokonywać poszukiwań bibliograficznych w drukowanych bibliografiach i wydawnictwach abstraktowych, uzyskało możliwość otrzymania w ciągu kilku minut przeglądu tematycznego światowego pi-

śmiennictwa za okres 30-letni. Baza MEDLINE stwarza możliwość dołączenia do opisu publikacji informacji o lokalizacji źródła. Oprogramowanie „library holdings” umożliwia przyłączenie do rekordu informacji o sygnaturze czasopisma we własnej bibliotece. W Bibliotece Głównej przy wykorzystaniu tego oprogramowania wprowadzono do bazy Medline komunikaty o lokalizacji czasopism także w bibliotekach innych uczelni medycznych, instytutów naukowych oraz Głównej Bibliotece Lekarskiej. Unowocześnione narzędzia informatyczne umożliwiają obecnie użytkownikowi dostęp z bazy bibliograficznej do katalogów on-line, zarówno naszej Biblioteki, jak i do katalogów innych bibliotek naukowych: Środowiskowego katalogu bibliotek poznańskich, Centralnego katalogu bibliotek medycznych, Centralnego katalogu Biblioteki Narodowej.

W sierpniu 1990 roku Biblioteka zaczęła udostępniać kolejną bazę Drug Information Source, a następnie bazę Life Science Collection firmy Compact Cambridge oraz Current Contents on Diskette.

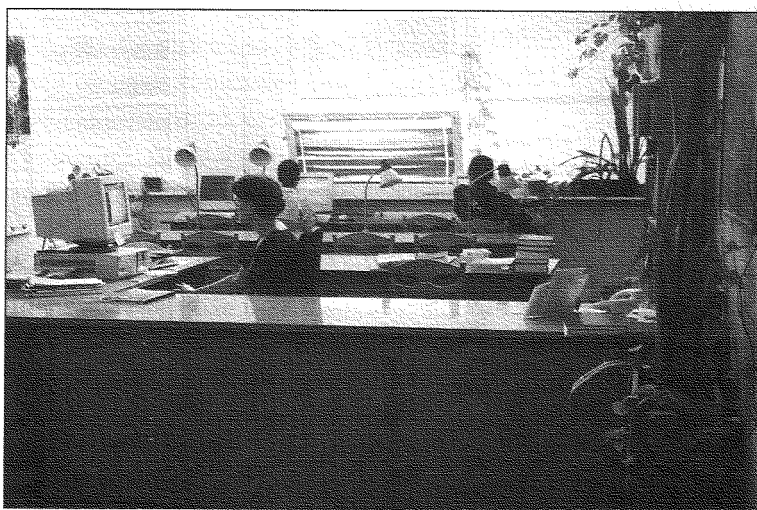
Udostępnienie komputerowych systemów bibliograficznych stworzyło nową jakość działalności informacyjnej, a zapotrzebowanie na informację bibliograficzną wzrosło wielokrotnie. Również znacznie wzrosła liczba realizowanych przez pracowników Sekcji Informacji Naukowej zamówień na zestawienia tematyczne. W 1989 roku, w ciągu pierwszych 6 miesięcy użytkowania bazy MEDLINE wykonano ich 189, w roku 1990 już 1300. Mimo stworzenia użytkownikom bezpośredniego dostępu do baz bibliograficznych na dwóch stanowiskach w Czytelnicy Naukowej, liczba zrealizowanych zamówień wzrosła do ponad 2000 i zwiększała się w kolejnych latach. Po roku 2000 odnotowano stopniowe zmniejszanie się zapotrzebowania na usługowe wykonywanie zestawień tematycznych przez Bibliotekę, co jest związane z uzyskiwaniem dostępu do Internetu przez coraz więcej jednostek organizacyjnych Uczelni. Baza MEDLINE jest dostępna ze wszystkich komputerów pracujących w sieci uczelnianej, użytkownik może więc bez opuszczania miejsca pracy prowadzić samodzielne przeszukiwania, a niektórzy z nich, korzystający z modemów zainstalowanych w Bibliotece, mogą również dokonywać poszukiwań z komputerów domowych. W efekcie stworzenia szerokiego dostępu do informacji bibliograficznej odnotowuje się stały wzrost zamówień na dokumenty źródłowe.

Współczesna działalność informacyjna Biblioteki Głównej AM skoncentrowana jest na aktualizacji i optymalizacji dostępu do elektronicznego systemu informacji oraz na poszerzaniu dostępu do czasopism elektronicznych, źródeł edukacyjnych i internetowych serwisów informacyjnych związanych z medycyną i naukami pokrewnym.

Aktualnie Czytelnia Naukowa wyposażona jest w cztery terminale oraz jedno stanowisko z pełnym dostępem do Internetu. Z tych komputerów możliwy jest dostęp do wszystkich baz bibliograficznych oraz baz katalogowych Biblioteki.

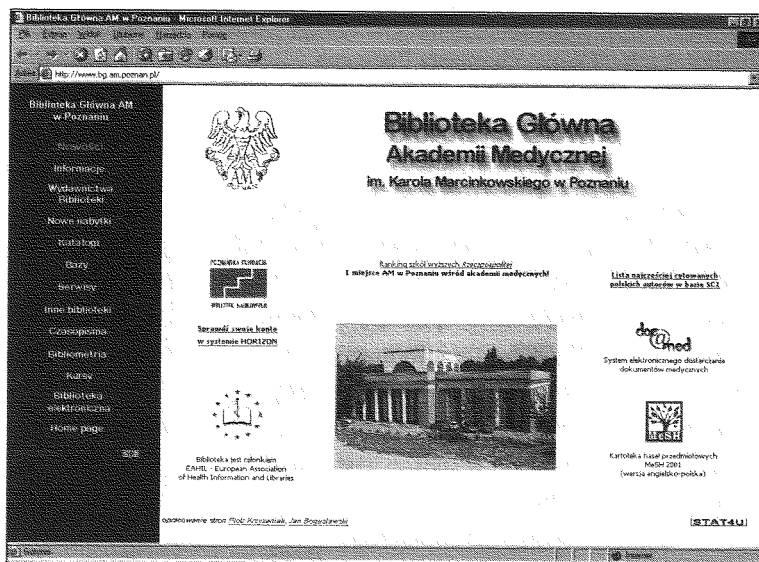
Ekspozycja bieżących czasopism w Czytelni Naukowej

Stanowisko bibliotekarza w Czytelni Naukowej

W maju 1996 roku nasza Biblioteka uruchomiła swój serwer WWW, dostępny pod adresem: <http://www.bg.am.poznan.pl>. Elektroniczny serwis informacyjny Biblioteki, mimo iż zaprojektowany pod kątem potrzeb lokalnego środowiska akademickiego, pracowników naukowych oraz studentów naszej Uczelni, od początku swego istnienia cieszył się dużym zainteresowaniem całego środowiska medycznego. Był to pierwszy serwer WWW polskiej biblioteki medycznej. Odwiedzając naszą witrynę, użytkownik może korzystać z dostępnych w Internecie baz, wyszukać samodzielnie potrzebne in-

formacje bibliograficzne, dowiedzieć się, w jakiej bibliotece znajdują się poszukiwane dokumenty, zamówić ich kopie, a nawet dotrzeć bezpośrednio do pełnych tekstów.

Strona główna witryny internetowej Biblioteki

Oprawa graficzna oraz zawartość kolejnych stron ulega stałej modyfikacji. Serwer jest dwujęzyczny: polsko-angielski. Wszystkie ważniejsze informacje umieszczane są również w wersji angielskiej serwera. Obecnie serwer WWW Biblioteki liczy kilkaset stron i ciągle jest wzbogacany i rozbudowywany.

W dziale informacyjnym serwera BG użytkownicy mogą znaleźć podstawowe dane dotyczące Biblioteki: adres Biblioteki i jej filii wraz z adresami elektronicznymi, numery telefonów, godziny otwarcia, krótki zarys historii i działalności Biblioteki, politykę gromadzenia i udostępniania zbiorów, informacje o działalności Sekcji Informacji Naukowej i świadczonych usługach, oraz strukturę organizacyjną całego systemu informacyjno-bibliotecznego Uczelni.

W dziale Nowości znajdują się komunikaty Biblioteki, przekazujące na bieżąco wszelkie informacje o zmianach dokonywanych na serwerze, o dostępie do nowych baz czy ważniejszych serwisów medycznych.

Na stronach internetowych dostępna jest również pełna informacja o zbiorach naszej Biblioteki. Katalog elektroniczny w systemie HORIZON w wersji on-line umożliwia czytelnikom korzystanie z jego zawartości poza godzinami otwarcia biblioteki tradycyjnej.

Z witryny biblioteki dostępne są również inne katalogi, w których znajdują się informacje o naszych zasobach:

- Środowiskowy katalog czasopism zagranicznych w bibliotekach poznańskich, który zawiera informacje o zasobach czasopism zagranicznych od roku 1982 w bibliotekach naukowych miasta Poznania
- Centralny Katalog Czasopism Zagranicznych w Polskich Bibliotekach Medycznych, który informuje o zasobach czasopism medycznych w ponad 50 polskich bibliotekach naukowych
- Centralny Katalog Czasopism Biblioteki Narodowej.

Katalogi elektroniczne nie są jedynym źródłem informacji o naszych zbiorach. W dziale Nowe Nabytki przedstawiamy wybrane wydawnictwa książkowe w formie zeskanowanej okładki z załączonym opisem bibliograficznym oraz spisem treści. Należy nadmienić, że wymienione źródła informacji o zasobach Biblioteki są dostępne bez żadnych ograniczeń dla każdego użytkownika Internetu.

Największym zainteresowaniem użytkowników cieszy się dział baz biomedycznych dostępnych on-line. Podzielono je w sposób następujący:

- Zagraniczne bazy bibliograficzne (m.in. MEDLINE, EMBASE, CINAHL, The Cochrane Library, 10 baz EIFL Project)
- Polskie bazy bibliograficzne (m.in. Bibliografia prac naukowych Akademii Medycznej w Poznaniu, Polska Bibliografia Lekarska, Przewodnik Bibliograficzny Biblioteki Narodowej)
- Pełnotekstowe bazy podręcznikowe (WebMD Scientific American Medicine, ACS Surgery. Principles and Practice)
- bazy faktograficzne (m.in. Informator o bibliotekach w Polsce Biblioteki Narodowej, Drugpol, X-500, Cordis).

Na serwerze Biblioteki utworzony został serwis informacyjny o czasopismach elektronicznych. Składa się on z kilku elementów:

- wykaz czasopism polskich i zagranicznych w prenumeracie, zarówno w formie drukowanej, jak i elektronicznej
- czasopisma dostępne w ramach konsorcjów bibliotecznych
- czasopisma dostępne przez A.B.E. Marketing
- dostęp do czasopism Oxford University Press.

Dostęp do pełnych tekstów czasopism z powyższych list możliwy jest wyłącznie z komputerów włączonych do sieci uczelnianej.

Czasopisma elektroniczne zazwyczaj są wiernym odpowiednikiem wersji drukowanej (w formacie PDF), czasami poszerzonym o dodatkowe elementy, np. sekwencje video. Dostępne bywają najczęściej w formacie PDF. Wersja elektroniczna pojawia się zwykle dużo wcześniej od wersji drukowanej. Niektórzy wydawcy po kilku latach,

a czasami nawet już po roku lub dwóch od ukazania się wersji drukowanej, uwalniają dostęp do wersji elektronicznej. Pełne teksty są wówczas dostępne bezpłatnie dla wszystkich użytkowników Internetu. Z reguły jednak, poza prenumeratą, wolny dostęp istnieje w ograniczonym zakresie, np. do wiadomości redakcyjnych, instrukcji dla autorów, spisów treści poszczególnych roczników, czasem do abstraktów lub promocyjnie – do pełnych tekstów wybranego zeszytu. Bez znajomości adresu wydawcy trudno szybko dotrzeć do poszukiwanego czasopisma, dlatego Biblioteka, aby ułatwić dostęp do poszczególnych tytułów, umieściła na swoim serwerze serwis informacyjny o czasopismach medycznych z nieautoryzowanym dostępem do pełnych tekstów.

Dział Czasopisma jest bardzo często odwiedzany przez użytkowników Internetu, umożliwia bowiem szybki i wygodny dostęp do czasopism elektronicznych z każdego miejsca, niezależnie od godzin pracy biblioteki i pory dnia. Z czasopism on-line może korzystać wielu czytelników jednocześnie, dostęp do nich umożliwił ponadto zintegrowanie procesu wyszukiwania informacji z dojściem do tekstu źródłowego.

W dziale Czasopisma można również odnaleźć inne wartościowe informacje potrzebne w pracy naukowej:

- „Lista Filadelfijska” czasopism
- „Index Copernicus” (ranking czasopism z Europy Środkowo-Wschodniej)
- Ranking Polskich Czasopism Naukowych KBN
- Ranking Polskich Czasopism Naukowych z zakresu nauk biologicznych, chemicznych, medycznych, rolniczych i leśnych
- Ranking Polskich Czasopism Poglądowo-Edukacyjnych
- Instrukcje dla autorów prac zamieszczanych w czasopismach biomedycznych
- Zasady przygotowywania prac naukowych do druku w czasopismach biomedycznych.

Dzisiejsze biblioteki, zwłaszcza naukowe, są przede wszystkim ośrodkami informacji naukowej; wykorzystują oczywiście w swej działalności własne księgozbiory, ale przede wszystkim nastawione są na kompleksową obsługę procesu naukowo-dydaktycznego i stwarzanie możliwości dostępu do światowych systemów informacyjnych.

Biblioteka Główna AM podjęła próbę stworzenia biblioteki multimedialnej – wirtualnego księgozbioru podręcznego dla potrzeb pracowników naukowych oraz studentów Akademii, chcąc w ten sposób zapoczątkować proces przekształcania się w „bibliotekę uczącą” („teaching library”), a zarazem wspomóc proces permanentnego poszerzania i uzupełniania wiedzy. Tworzą go odesłania do elektronicznych dokumentów – baz pełnotekstowych, czasopism, atlasów, słowników, podręczników i wydawnictw encyklopedycznych z zakresu medycyny i nauk pokrewnych.

Biblioteka elektroniczna dostępna jest z witryny Biblioteki Głównej i uporządkowana według następujących działów: czasopisma, bazy pełnotekstowe (tylko w sieci Aka-

demii), kolekcje, podręczniki, atlasy, encyklopedie, słowniki, inne materiały dydaktyczne.

Witryna internetowa stwarza tak szeroki dostęp do informacji bibliograficznej i dokumentów źródłowych, że znaczna część środowiska akademickiego nie odczuwa potrzeby częstych wizyt w budynku Biblioteki. Czytelnicy mają możliwość zapoznania się z księgozbiorem Biblioteki, zdalnego sprawdzenia swojego konta w Wypożyczalni, obejrzenia nowych nabytków książkowych, korzystania z dokumentów źródłowych, a także uzyskania drogą elektroniczną kopii artykułów niedostępnych w Internecie.

Informacja naukowa najbardziej skorzystała na wprowadzaniu nowych technik i systemów informatycznych. Zwłaszcza jest to widoczne w bibliotekach akademickich, w których szczególnie nacisk kładzie się na dostęp do światowych skarbnic wiedzy przy pomocy technik elektronicznych oraz na wprowadzanie zintegrowanych systemów bibliotecznych, stosowanie których z reguły zaczyna się od przeniesienia katalogu zasobów bibliotecznych na nośniki elektroniczne. Wobec mnogości informacji docierającej poprzez Internet, informacji zgromadzonych na CD-ROM, trudności jakie napotyka użytkownik biblioteki, poszukując wybranej pozycji w bibliotecznych katalogach komputerowych, spowodowały wzrost znaczenia pomocy pracowników informacji naukowej w poszukiwaniach literaturowych i upowszechnianiu wiedzy na temat metodyki posługiwania się elektronicznymi źródłami informacji.

Czasopisma znajdujące się w zbiorach Biblioteki udostępniane były i są nadal tylko w Czytelnii Naukowej. Można z nich korzystać wyłącznie na miejscu, a kopie artykułów zamówić w Pracowni Reprograficznej. Do zadań pracowników Sekcji Informacji należy również działalność usługowa związana z dostarczeniem użytkownikom dokumentów wtórnych: przyjmowanie zamówień na kopie kserograficzne i prace fotograficzne, wydawanie wykonanych materiałów, prowadzenie rejestru usług i rozliczanie należności. W roku 2000 Czytelnia Naukowa wyposażona została w kserograf na karty magnetyczne. Każdy użytkownik może samodzielnie, bez konieczności składania zamówień do Pracowni Reprograficznej, wykonać sobie kopie dokumentów.

Pracownicy

Pierwszym kierownikiem Działu Informacji została mgr Janina Brzostowicz, następnie mgr Aniela Piotrowicz, później mgr Elżbieta Kluszevska, a aktualnie funkcję tę pełni mgr Ewa Grządzielewska.

Działalnością informacyjną zajmowali się w Bibliotece Głównej następujący pracownicy: mgr Krystyna Andrzejewska, mgr Elżbieta Boczkowska, mgr Kazimiera Bogucka, Włodzimierz Brzozowski, mgr Dagmara Drewniak, mgr Elżbieta Einbacher, mgr Renata Elsner, Łukasz Garliński, mgr Roma Hajduk, mgr Maria Haremza, Lidia Heidt, mgr Dorota Hepner, Emilia Kaczmarek, mgr Magdalena Kotlarek-Naskręt, mgr Marta

Kroemeke, mgr Włodzimierz Kruszona, mgr Barbara Maćkowska, mgr Gizela Paluch,
mgr Aleksandra Piszcz, mgr Grażyna Rudnik, mgr Renata Schröder, Grażyna Skala,
Danuta Sobańska, mgr Iwona Stebner, mgr Alicja Strzelecka, mgr Barbara Torlińska,
mgr Anna Trawińska-Musiałek, Mirosława Wojciechowska, Wiesław Woźnica, mgr
Janina Zawierucha, Małgorzata Ziarko.